

Współczesna psychologia sportu odchodzi od poszukiwania cech psychicznych, stanowiących stałe różnice indywidualne między ludźmi, a zwłaszcza cech osobowości, które można by traktować jako predyktory sukcesu w sporcie. Próby określenia profili cech charakterystycznych dla zawodników osiągających mistrzostwo sportowe w swoich dyscyplinach okazały się zajęciem jałowym.

Helena Mroczkowska

Identyfikacja i rozwój młodych talentów. Psychologiczne aspekty trwałego zaangażowania dzieci i młodzieży w aktywność sportową

Psychologia zdolności i inteligencji ma bardzo bogatą tradycję. Niemal od początku koncentrowała się na problemie różnic indywidualnych w zakresie procesów intelektualnych: spostrzegania, przetwarzania, zapamiętywania danych oraz, w konsekwencji, logicznego, kreatywnego wnioskowania. Stąd też wielu badaczy, determinant zdolności sportowych poszukiwało głównie w predyspo-

zycjach fizycznych, wychodząc z dwóch krańcowo różnych założeń:

- **natawistycznych**, w których zdolności (niezależnie od sposobu ich definiowania) są równoznaczne z cechami wrodzonymi i dziedzicznymi;
- **socjopsychologicznych**, w których dopuszcza się możliwość nieograniczonego rozwoju zdolności na skutek oddziaływań zewnętrznych.

Każde z powyższych założeń ograniczało pole poszukiwań badawczych, zwłaszcza w tak młodej dziedzinie nauki, jak **psychologia sportu** i w tak trudno dającym się definiować obszarze pojęcia **talentu** czy **uzdolnienia sportowego**.

Współczesna psychologia sportu zdecydowanie preferuje podejście wielopoziomowe. Przyjmując **model bio-psycho-społeczny** próbuje opisać i wyjaśnić procesy i czynniki, które pozostają w ciągłej i wzajemnej interakcji. Badając problem talentów sportowych, ich identyfikacji i monitoringu w progresywnym rozwoju, psychologia sportu dąży do stworzenia spójnej wiedzy (założeń teoretycznych i empirycznych danych) w obszarze dwóch zagadnień:

- **czy i w jakim stopniu ograniczenia zdeterminowane dziedzicznie mają wpływ na indywidualny rozwój zadatków (predyspozycji czy zdolności)?**
- **czy i jaki jest możliwy zakres zmian, jakich można oczekiwać w świadomym bądź nieplanowym, korzystnym bądź niekorzystnym oddziaływaniu środowiska zewnętrznego.**

Współczesna psychologia sportu mechanizmy czy procesy rozwoju talentu sportowego rozpatruje w oparciu o wiedzę interdyscyplinarną. Co w świetle tej wiedzy „na dziś” wydaje się względnie pewnym punktem wyjścia?

Po **pierwsze**, możliwe jest wykorzystanie osiągnięć psychologii zdolności i inteligencji rozumianych jako **predyspozycja ogólna**; uwarunkowania sukcesu w sporcie wskazują na duże

podobieństwo do innych dziedzin aktywności i progresji osiągnięć (naukowych, matematycznych, artystycznych itp.). Odejście od tradycyjnego ujmowania zdolności jako czynnika ogólnego, pozwala dostrzec zróżnicowanie częściowych zdolności człowieka jako wymiarów w dużym stopniu autonomicznych, chociaż funkcjonalnie powiązanych. Można więc przyjąć, że **talent sportowy z jednej strony jest związany z innymi wymiarami psychicznego i intelektualnego funkcjonowania człowieka – z drugiej zaś strony jest parametrem o swoistej odrębności.**

Po **drugie**, wiedza z pogranicza nauk bio-psychospołecznych pozwala lepiej zdefiniować zagadnienie identyfikacji dziedzicznych zadatków, w oparciu o które rozwijają się różnorodne zdolności, także zdolności ruchowe. O potencjalnych zadatkach jednostki informują, np. typologiczne cechy układu nerwowego.

Współcześnie przyjmuje się pogląd, że mimo dużego zróżnicowania dziedzicznych zadatków, większość młodych ludzi posiada szanse pełnego rozwoju i kształtowania zdolności, w tym i ruchowych. Rozwój ten determinowany jest dwoma wzajemnie sprzężonymi i uzupełniającymi się procesami **dojrzwania** i **uczenia**. Dojrzwanie wyznacza tempo i rytm przemian jednostki. Uczenie stymuluje i reguluje tempo i rytm rozwoju w takim stopniu, w jakim jednostka jest gotowa zrobić „więcej, lepiej, inaczej...”. W konsekwencji, **ostateczny rezultat rozwoju zadatków u młodego adepta sportu zależy od jego własnej aktywności.**

W podejściu do zagadnienia identyfikacji talentu sportowego nie może być mowy o przeciwstawianiu uwarunkowań biologiczno-genetycznych społeczno-środowiskowym. Proces poszukiwania talentów sportowych według ściśle określonych wymogów, kryteriów czy wskaźników mógłby, w takiej sytuacji, okazać się mało celowym działaniem. W świetle powyższych założeń, **dziecko przeciętnie uzdolnione ruchowo, to znaczy nie posiadające szczególnych, ponadnormatywnych zadatków, jest w stanie rozwinąć swoje umiejętności ruchowe do poziomu, którego nie osiągnie dziecko o korzystniejszych zadatkach, ale nie podejmujące dodatkowej aktywności.** W tym kontekście warto przypomnieć karierę naszych mistrzów, którzy do sportu trafili z zalecenia medycznego (**Otylia Jędrzejczak, Artur Partyka**).

Aby móc przewidywać rokowania wobec młodego adepta sportu, trzeba odpowiedzieć na dwa zasadnicze pytania, (są one zarazem obszarem poszukiwań psychologów sportu – praktyków i teoretyków):

- **jak bardzo komuś na tym zależy (motywacja, zamiłowania, zainteresowania)?**
- **jak wiele wkłada trafnie dobranego wysiłku w jego osiągnięcie?**

Rozwój wybitnych zadatków psychomotorycznych dziecka nie jest możliwy bez korzystnych warunków. Idąc dalej można powiedzieć, że **im wyższe zadatki, predyspozycje czy umiejętności przejawia młody człowiek, tym wyższe**

wymagania stoją przed szkoleniowcami w zakresie zindywidualizowania metod kształcenia i treningu.

Bez indywidualizacji rozwój psychofizycznych zadatków dziecka nie jest możliwy, odnosi się to do wszystkich etapach tego procesu.

Z drugiej strony, zbyt wiele czynników warunkuje indywidualny rozwój dziecka, aby można było wypracować paradygmat postępowania czy metodę uniwersalną, która urzeczywistniałaby postulat pełnej indywidualizacji szkolenia. Wskazane jest zatem, aby przy **uwzględnieniu indywidualnych, psychofizycznych możliwości i stałej dynamice rozwojowej tak określić granice swego postępowania, aby efekty stosowanych środków i metod były największe.**

Wciąż uchodzi za słuszny pogląd, że o rozwoju psychofizycznych możliwości dziecka świadczy (decyduje) wczesne ich uzewnętrznienie. Niemniej jednak nie dostrzeganie przejawów uzdolnień czy predyspozycji we wczesnym okresie rozwoju dziecka nie daje podstaw do wnioskowania o ich braku. Osobnicze tempo dojrzewania warunkuje też czas ujawnienia się apogeum rozwoju możliwości dziecka. Trudno jednak znaleźć odpowiedź na pytanie – **Jak nie przegapić czegoś, co się jeszcze nie przejawilo?**

Wszelkie procedury rozpoznawania możliwości i talentów sportowych są obciążone błędem, tak w punkcie wyjścia, jak i na każdym jego etapie. Dowodzi to jak trudny i złożony jest proces identyfikacji talentu sportowego

i jaką odpowiedzialnością obarczeni są ci, którzy w tym procesie uczestniczą. Ze względu na brak „twardych” dowodów (na miarę wskaźników ortopedycznych czy kardiologicznych), odpowiedzialność psychologa sportu jest szczególna.

Identyfikacja talentu a selekcja

Współczesna psychologia sportu zdecydowanie odeszła od prób budowania „modelu mistrza”, od formułowania wzorów, które byłyby punktem odniesienia, czy normatywnych wskaźników, które mieściłyby się w modelowych zakresach cech mistrza. W poszukiwaniu „modelu mistrza”, naturalną procedurą postępowania był dobór z życiem narzędzi pomiaru, które dostarczały ocen dostosowania dziecka do wymogów tego modelu.

Jak wspomniano na wstępie, talent w jakiegokolwiek dziedzinie, w tym i **talent sportowy, to zespół różnego rodzaju cech, właściwości i predyspozycji, które zmieniają się w czasie i wzajemnie się determinują**. Posiadane predyspozycje mogą być tylko jednym z kryteriów warunkujących sukces sportowy.

Z psychologicznego punktu widzenia, **większe korzyści daje identyfikacja predyspozycji i umiejętności niż selekcja oparta na z góry sprecyzowanych kryteriach**. Obok jasno określonych ocen aktualnego rozwoju somatycznego i umiejętności psychomotorycznych, to motywacja dziecka, jego zainteresowanie czy pasja decydują o tym, czy i na ile dobrze zapowiadający się młodzik

ma szansę rozwinięcia w pełni swoich psychofizycznych możliwości. Możemy więc powiedzieć, że **identyfikacja talentów to stwarzanie możliwości indywidualnego rozwoju, to uczestniczenie i towarzyszenie dziecku w procesie wzbudzania zainteresowania sportowego, przekształcenia się tego zainteresowania w pasję życiową, a pasji życiowej w mistrzowskie wykonanie**. Takie rozumienie identyfikacji określa sens, rolę, odpowiedzialność i zakres pracy psychologa z młodymi adeptami sportu.

Psychologiczne predyktory sukcesu w sporcie

Obserwując dziecko w początkującej grupie treningowej, spróbujmy odpowiedzieć sobie, z jakiego powodu znalazło się w tej grupie, dlaczego rezygnuje z innych pokus „młodego wieku”, dlaczego tak bardzo stara się wypełniać polecenia trenera? Odpowiedzi może być wiele. – Dlatego, że chce:

- przeżywać radość z ruchu, zadowolenie;
- móc się sprawdzić;
- brać udział w ekscytującej grze;
- realizować naturalną potrzebę ruchu, rozładować nadmiar emocji;
- spotykać przyjaciół i przebywać wśród nich;
- być lepszym, ścigać się i zwyciężać;
- upodabniać się do mistrzów, naśladować gwiazdy sportu;
- uczyć się nowych rzeczy, podnosić sprawność.

Jeśli powyższe powody uczestnictwa w grupie treningowej spróbujemy sprowadzić do wspólnego mianownika, to okaże się, że zdecydowanie jest nim zainteresowanie, zamiłowanie do czegoś, radość z tego, co się robi.

Z psychologicznego punktu widzenia, gdy chcemy wskazać jakieś uniwersalne kryterium, które należy brać pod uwagę na etapie rozpoznania i diagnozowania talentów sportowych, to niewątpliwie jest nim **zapał, entuzjazm, zaangażowanie**. Aby zainteresowania mogły przerodzić się w pasję, a pasja w mistrzostwo sportowe należy przede wszystkim **stwarzać dziecku okazje do różnego rodzaju doświadczeń i mądrze towarzyszyć mu w ich zdobywaniu**. Daje to szansę zaobserwowania, jaki rodzaj aktywności stwarza dziecku szczególną przyjemność, z czym radzi sobie dobrze, a z czym gorzej, czym potrafi zajmować się dłużej i z większą cierpliwością, jak reaguje, gdy przegrywa w zabawie itd.

Motywacja do działania

Powyżej wymienione czynniki, tj. entuzjazm, zapał, zaangażowanie, to składowe elementy **wewnętrznej motywacji** dziecka, która w procesie treningu ma szansę przerodzić się w **motywację do osiągnięć**, do mistrzostwa.

Zarówno z badań empirycznych, jak i wypowiedzi praktyków pracujących z najwybitniejszymi sportowcami wynika, że **motywacja wewnętrzna jest najbardziej jednoznacznym, istotnym i zasadniczym predyktorem w kontekście rozpoznawania i rozwijania talentów sportowych**. Rozumie się ją jako doświadczenie radości z tego, co się

robi, nagradzające przeżycie, wynikające z wykonywania działań wewnętrznie motywowanych – od tego się zaczyna, bądź powinna zaczynać przygoda ze sportem.

Za najważniejszy parametr motywacji uznaje się **zaangażowanie**, rozumiane jako pasja w dążeniu do mistrzostwa, chęć do ciężkiej pracy, wytrwałość w obliczu trudności, porażek, zmęczenia, bólu czy znudzenia. To właśnie emocjonalne zaangażowanie determinuje i określa schematy myślenia i formy działania w dążeniach do sukcesu, tj.:

- poczucie bycia sprawcą;
- pewność siebie, zaufanie do swoich możliwości;
- sens tego, co się robi;
- umiejętność ustalania celów (i priorytetów);
- samoświadomość mocnych stron;
- potrzeba poszukiwania rezerw;
- umiejętność rekompensowania słabych stron;
- gotowość do uczenia się nowych rzeczy;
- umiejętność kontrolowania emocji i pobudzenia;
- umiejętność koncentrowania uwagi.

Motywacja osiągnięć

Powstaje pytanie, czy każdy ma potrzebę osiągnięć, na czym ona polega i jak się przejawia, na jakiej podstawie możemy o tym wnioskować i jakie są tego symptomy?

Dążenie do osiągnięć w jakiegokolwiek dziedzinie, która bezpośrednio nie zaspokaja podstawowych potrzeb, nie jest tak oczywiste. Czym więc jest **motywacja osiągnięć**?

Mimo różnych koncepcji psychologicznych można stwierdzić, że motywacja osiągnięć opiera się na dwóch założeniach:

- chęć współzawodniczenia z pewnym standardem doskonałości skłania do tego, by wokół siebie takie standardy zauważać i,
- postrzegania i analizowania rzeczywistości w kategoriach sukces – porażka.

W największym uproszczeniu możemy powiedzieć, że jest to mechanizm „samopobudzający” do ciągłej rywalizacji z innymi lub z samym sobą. Dążenie do osiągnięć przypomina, w pewnym stopniu, potrzebę zaspokajania głodu (w obu przypadkach jest to zaspokojenie względne i mniej lub bardziej długotrwałe). Uzyskanie tego, co się zamierzyło nie prowadzi do zaprzestania aktywności – aktywność ta może być tylko odroczone. Czasowe zaspokojenie wydaje się wzmagać, a nie osłabiać tendencję do zdobywania dalszych gratyfikacji.

Jak odróżnić dziecko posiadające potrzebę osiągnięć od takiego, które takich potrzeb nie przejawia? Otóż powszechnie uznaje się, że najbardziej diagnostycznym wskaźnikiem motywacji osiągnięć jest wybór zadania ze względu na jego stopień trudności.

Zakłada się, że **zarówno motywacja dążenia do sukcesu, jak i motywacja lękowa mają największe nasilenie przy podejmowaniu zadań o pośrednim stopniu trudności** (*relatywnie do możliwości dziecka*). Diametralnie odmienną charakterystykę prezentują

osoby, u których dominuje **motyw unikania porażki, bądź motyw dążenia do sukcesu**.

Osoby z **silną motywacją dążenia do sukcesu** preferują zadania o pośrednim stopniu trudności – przy ich wykonywaniu będą przejawiały najwyższy poziom wykonania i największą wytrwałość, a w sytuacji, gdy mogą wybierać między wieloma zadaniami o różnym stopniu trudności – będą preferowały zadania pośrednio trudne. Wybierają więc takie, które **wymagają od nich maksymalnego wysiłku, ale są możliwe do zrealizowania, a z drugiej strony unikają „automatycznego” sukcesu, który wynika z łatwości celu**. Przykładem osoby o wysokiej motywacji osiągnięć jest zawodnik, który mając możliwość wyboru przeciwnika nie decyduje się na pojedynek z championem klubu czy też z początkującym, ale z takim, który reprezentuje podobną klasę sportową.

Z kolei, **sportowiec o niskiej motywacji osiągnięć, gotów jest raczej zmierzyć się z dużo lepszym od siebie championem, bądź też z dużo słabszym, ale nie równie dobrym, jak on sam**. Walka ze słabszym zapewnia automatycznie sukces, zaś przegrana z championem jest czymś tak oczywistym i usprawiedliwionym, że w oczach zawodnika przestaje być porażką. Jego wytrwałość i jakość działania będą najsłabsze przy wykonywaniu zadań pośrednio trudnych – takich, na miarę jego możliwości. Poziomy jego aspiracji okazują się albo za wysokie, albo za niskie w stosunku do uzdolnień i możliwości.

Kolejny wskaźnik motywacji osiągnięć to **dążenie do określonego celu, mimo iż jest możliwość podjęcia działań alternatywnych**, bądź też w sytuacji zaistnienia zewnętrznych lub wewnętrznych przeszkód (wszelkie „pokusy” młodego wieku).

Dobrymi predyktorami silnej motywacji osiągnięć są: **zdolność do postrzegania własnej aktywności w dalekiej perspektywie czasowej oraz zdolność do odraczania gratyfikacji** (rezygnowanie z nagród natychmiastowych na rzecz większych, ale bardziej odległych w czasie, charakteryzuje ludzi o niskiej bądź wysokiej motywacji sukcesu). Można mówić o swoistym **ascetyzmie osób ambitnych** z silnym motywem osiągnięcia, gdy asceza – jako odmawianie sobie „małych przyjemności” jest postrzegana jako środek do daleko dystansowych cel(w).

Orientacja na zadaniu, w przeciwieństwie do orientacji „na ludzi”, to kolejny wskaźnik silnej motywacji osiągnięć. Dobrze obrazuje to decyzja o wyborze partnera, np. do sparingu, gdy mamy tylko dwie możliwości: wybór dobrego kumpla choć kiepskiego technicznie, czy też wybór dobrego profesjonalisty choć niezbyt lubianego. Bardziej prawdopodobne jest, że człowiek zorientowany na sukces wybierze alternatywę drugą.

Jeśli chodzi o relacje z innymi ludźmi, generalnie za przejaw silnego dążenia do sukcesu uznaje się **brak wyraźnych tendencji konformistycznych**, brak upodabniania i naginania swojego sposobu myślenia czy form zachowania przyjętych w zespole bądź najbliższym

otoczeniu. Ale w warunkach, gdy naginanie się do poglądów, zachowań czy zadań innych ludzi jest spostrzegane jako instrument czy droga do osiągnięcia sukcesu (wszystkie gry zespołowe), osoba z silną motywacją osiągnięć takiej presji się podda.

Kolejnym wskaźnikiem, który z dużą pewnością możemy przyjąć jako przejaw świadomego dążenia do sukcesu, jest **indywidualne poczucie sprawstwa**. Niemożliwa jest motywacja do osiągnięć bez poczucia, że to, jakie decyzje i cele podejmujemy, co osiągamy, co nas spotyka, zależy w dużym stopniu od nas samych – jacy jesteśmy, jakie umiejętności i zdolności posiadamy, ile pracy i energii wkładamy w działanie. Jest to więc **sposób myślenia o sobie samym jako o faktycznym sprawcy**, który steruje własnymi poczynaniami oraz tym, co i ile osiąga.

Mimo, iż aktywność sportowca jest z zasady świadoma i celowa, zawodnik nie zawsze sobie przypisuje wybór działań oraz skuteczność lub brak skuteczności działania. To zaś, czy ma poczucie tak rozumianego sprawstwa, czy też nie, wpływa na jego rzeczywiste funkcjonowanie w walce sportowej. To, jaką rolę motywacyjną odgrywa spostrzeganie przyczyn osiągniętego wyniku dobrze opisuje przykład zachowania człowieka w sytuacji, którą ocenia jako losową i w sytuacji spostrzeganej jako zależna od wysiłku. Uzasadniona jest więc teza, przyjmowana przez wielu psychologów, że **spozstrzeganie przyczyn własnego działania i osiągniętych wyników jest tak bardzo silnym czynnikiem motywacyjnym, że nie może istnieć moty-**

wacja osiągnięć bez poczucia sprawstwa, poczucia kontroli wewnętrznej, przekonania, że ma się możliwość kierowania tym, co się wokół niego dzieje i co się osiąga.

Dlatego, **po pierwsze**, od momentu naboru do sportu, zasadą jest takie kierowanie postępowaniem młodych, aby sami mogli doświadczać skuteczności własnego działania. Należy przy tym stwarzać obiektywne warunki działania, aby nie było wątpliwości, że tylko umiejętności dziecka i włożony przez nie wysiłek zadecydują o osiągnięciu bądź nieosiągnięciu wyniku. Występowanie obiektywnych czynników utrudniających, często nieprzewidywanych, może u zawodników tworzyć przekonanie, iż tak naprawdę to niewiele zależy od nich, jak będą działać i co osiągać.

Po drugie, należy tak organizować sytuacje treningu i walki sportowej, aby stwarzała ona możliwość spostrzegania i oceniania efektów własnej aktywności. Znajomość tego co, ile i jak się zrobiło, pełni – **oprócz funkcji korekcyjnej, również funkcję motywacyjną**. Zawodnik powinien móc sam ocenić zgodność między tym co osiągnął, z tym co zamierzał, a ponadto zwiększać trafność oceny poprzez udostępnianie mu fachowej **informacji zwrotnej** w trakcie działania. Żadna pochwała ani ogólnikowa ocena wyniku nie ma takiego znaczenia jak dokładna, w sensie technicznym, informacja zwrotna. Zarówno zadania stawiane zawodnikowi, jak i oceny jego realizacji muszą być bardzo konkretne, realistyczne i zdefiniowane w formie schematów działania. Ogólnie formułowane cele i oceny, jak: „*spróbuj usilniej*”, „*strze-*

laj poprawnie” brzmią ładnie, ale mają niewielką wartość zarówno informacyjną, jak i motywacyjną – nie mówią, co należy robić.

Po trzecie, fachowa, rzetelna informacja zwrotna o wykonaniu musi być w każdym momencie dostosowana do zmian zachodzących w działaniu sportowca.

Po czwarte, kształtowanie poczucia sprawstwa jest procesem tworzenia samozaufania, wiary we własne psychofizyczne możliwości, wiary, że od jego umiejętności popartych ciężką pracą zależy, co i ile osiągnie w przyszłości. **W procesie tym niebagatelną rolę odgrywają oczekiwania tych wszystkich, którzy kierują karierą młodego adepta sportu.**

Najbardziej szkodliwe są oczekiwania czy przewidywania oparte na stereotypach myślenia dotyczących np. fizycznych parametrów czy wyglądu. Same w sobie takie stereotypy nie byłyby szkodliwe, gdyby nie niosły z sobą następstw w sposobach postępowania z zawodnikami, których te przekonania dotyczą, a więc: w sposobach komunikowania, przekazywania informacji zwrotnej o wykonaniu, w sposobach karania i nagradzania, motywowania do pracy, czy w ilości czasu poświęcanego danemu zawodnikowi, w koncentracji na zawodniku.

Rezultatem takich stereotypów myślenia i następujących po nim działań, czy też braku pewnych działań w stosunku do sportowca, jest zjawisko w psychologicznej terminologii określane jako samospelniające się proroctwa, kiedy to po sezonie rocznym

okazuje się, że zawodnik, na którego „nie stawialiśmy” faktycznie jest słabszy niż ten, z którym „wiązaliśmy nadzieje” od początku jego kariery.

Podsumowanie

Obecny stan wiedzy o człowieku wskazuje, że **wyznaczanie z góry określonego poziomu i tempa rozwoju talentu obarczone jest ryzykiem błędu przeszacowania**. W jakim kierunku powinno zatem zmierzać myślenie tych, którzy są odpowiedzialni za karierę zawodniczą młodego adepta sportu? Oto kilka wskazań:

Po pierwsze, należy uznać, że poziom posiadanych predyspozycji, czy to natury biologicznej, czy psychicznej, jest tylko **jednym z wielu parametrów, które współdeterminują poziom osiągnięć w przyszłości**.

Po drugie, wszelkie parametry, nie tylko natury biologicznej, ale również psychicznej, **mają w młodym wieku ograniczoną wartość czasową**, co wskazuje na potrzebę **monitoringu psychologicznego**.

Po trzecie, rozwój predyspozycji sportowych **nie jest ciągłą linią rosnącą**. Na każdym etapie rozwoju i dojrzewania adepta sportu trzeba dbać o jego ogólny, harmonijny rozwój, zarówno fizyczny, jak i społeczny, intelektualny, emocjonalny.

Po czwarte, talent, predyspozycje, uzdolnienia czy zadatki, jakkolwiek by je rozumieć – to **konieczny, ale niewystarczający warunek osiągnięcia mistrzostwa** – bez wszechstronnego rozwijania tych predyspozycji nadal pozostaną tylko „wewnętrzny potencjał”.

Po piąte, podstawowym kryterium psychologicznym w procesie rozpoznawania i rozwijania talentów sportowych jest **motywacja** i wynikające z niej schematy działania (zaufanie do własnych możliwości, koncentracja na zadaniu, ustalanie celów itd.).

Po szóste, psychologiczna identyfikacja i wspieranie talentów, to **stwarzanie jak największych możliwości indywidualnego rozwoju dziecka**. Proces ten obejmuje zarówno diagnozę predyspozycji psychofizycznych, identyfikację sposobów działania (struktury poznawczo-emocjonalno-behawioralne), jak również ciągłego monitorowania nabywanych umiejętności.

Współczesna psychologia sportu coraz bardziej odchodzi od poszukiwania cech psychicznych, stanowiących **stałe różnice** indywidualne między ludźmi, które mogłyby wyjaśniać i przewidywać zachowania ludzkie w kontekście aktywności fizycznej, a zwłaszcza **cech osobowości, które można by traktować jako predyktory sukcesu w sporcie**. Próby określenia profili cech charakterystycznych dla zawodników osiągniętych mistrzostwo sportowe w swoich dyscyplinach okazały się zajęciem jałowym.

Nowe badania nad różnicami indywidualnymi dotyczą **cech bardziej zmiennych, dających się formować**. Cechy te są efektem różnic w sposobach przetwarzania informacji – analizowania, interpretowania i oceniania świata wokół nas. W przypadku sportu chodzi przede wszystkim o świat społeczny – samego zawodnika i wszystkich ludzi, którzy go otaczają – oraz wszelkie zdarzenia,

z których się składa i od których zależy kariera sportowa. Psychologia nie neguje roli cech wrodzonych (np. temperamentalnych) ani roli procesów afektywnych (emocji), jednakże do najbardziej fundamentalnych prawd psychologicznych należy twierdzenie, że zachowanie człowieka zależy od sposobu rozumienia świata.

Piśmiennictwo

1. Gracz, J., Sankowski, T.: *Psychologia sportu*. Poznań 2000, AWF.
2. Krawczyński, M., Nowicki, D. (red.): *Psychologia sportu w treningu dzieci i młodzieży*. Warszawa 2004, COS.
3. Morris, T.: *Psychological characteristics and talent identification in soccer*. „*Journal of Sports Sciences*” 2000, 18, 715-26.
4. Mroczkowska, H.: *Motywacja do osiągnięć – dlaczego i do czego dążymy*. Kraków 2006, AWF. *Studia Humanistyczne*, 6, 46-60.
5. Orlick, T.: *The wheel of excellence*. „*Journal of Performance Education*” 1996, 1, 3-18.
6. Orlick, T.: *W kręgu doskonałości*. „*Sport Wyczynowy*”, 1997, 1-2 (385-386), 55-70.
7. Orlick T.: *In pursuit of excellence. How to win in sport and life through mental training*. Champaign 2000, IL, Human Kinetics.
8. Ryan R. M., Deci E. L.: *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*. „*American Psychologist*” 2000, 55, 68-78.
9. Schmidt R. A., Wrisberg C. A.: *Motor Learning and Performance: A Problem-Based Learning Approach*. Champaign 2000, IL, Human Kinetics.
10. Siekańska M., Blecharz J.: *Rola psychologa w pracy z dzieckiem uzdolnionym sportowo*. Kraków 2006, AWF. *Studia Humanistyczne*, 6, 5-15.
11. Simonton D. K.: *Talent and its development: an emergent and epigenetic model*. „*Psychological Review*” 1999, 106, 435-57.
12. Williams A. M.: *Perceptual skill in soccer: implications for talent identification and development*. „*Journal of Sports Sciences*” 2000, 18, 737-50.